

قتل خاشقجی چه چیزی را درباره ساختار قدرت در عربستان سعودی نشان می‌دهد

به قلم سایمون هندرسون (/fa/experts/saymwn-hndrswn-0/)

۲۲ اکتبر ۲۰۱۸

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/what-does-khashoggis-murder-tell-us-about-saudi-power-structure

العربية (/ar/policy-analysis/madha-ykhbrna-mqtl-khashqjy-n-hykl-alsitt-fy-alswdyt/)

درباره نویسنده

سایمون هندرسون (/fa/experts/saymwn-hndrswn-0/)

تحلیل کوتاه

زمانی تصور می‌شد که چشمانداز حکمرانی بن سلمان در دهه‌های آینده به معنای ثبات برای عربستان سعودی خواهد بود اما این داوری اکنون به نظر شتابزده می‌آید

نگرش سنتی به عربستان سعودی این بوده که خاندان سلطنتی با اجماع و احتیاط حکم می‌راند و رهبران کشور را بر اساس تجربه و ارشدیت برمی‌گزیند. از زمان به قدرت رسیدن ملک سلمان در ژانویه ۲۰۱۵ و ظهور پسر ۳۳ ساله‌اش محمد بن سلمان در صحنه سیاسی – که از ژوئن ۲۰۱۷ ولیعهد و وارث مقام سلطنت هم شده – این الگوی حکمرانی اعتبارش را به شکل فزاینده‌ای از دست داده است.

با حضور بن سلمان که حالا عملاً رهبر کشور است پادشاهی عربستان سعودی مسیری را برای تغییرات شروع کرده است که با دگرگون ساختن اقتصاد (در قالب طرح «چشمانداز ۲۰۳۰») جامعه (باز شدن سینماها و دادن حق رانندگی به زنان) و دین (بازگشت به تفسیری به اصطلاح «میان‌روتر» از اسلام) همراه است. اما بن سلمان فضای سیاسی را به روی شهروندان عادی عربستانی باز نکرده است و به نظر می‌رسد که نقش اعضای پرشمار آل سعود را نیز به شدت کاهش داده و هزاران شاهزاده را به حاشیه رانده است.

ساختار قدرت پادشاهی عربستان که زمانی فراگیر بود اکنون ظاهراً بر دوش این پدر و پسر استوار است. ملک سلمان ۸۲ ساله تندرستی‌اش رو به زوال است و هر چه بیشتر نقش یک مقام اسمی را ایفا می‌کند – گرچه این نقش در جریان بحران قتل جمال خاشقجی از نظر دیپلماتیک برای ریاض سودمند بوده است – مکالمه تلفنی اخیر او با پرزیدنت ترامپ و دیدار کوتاه مایک پمپئو وزیر خارجه آمریکا از ریاض تصور قدرت داشتن ملک سلمان را حفظ کرد. دستور سلطنتی برای اخراج مشاور مهم رسانه‌ای بن سلمان و چهار مقام اطلاعاتی هم به نام ملک سلمان صادر شد. هرچند روشن نیست که او در این تصمیم چه اندازه نقش داشته است.

از طرف دیگر بن سلمان به قدرتمندترین ولیعهد در تاریخ عربستان تبدیل شده است. از حدود چهار سال پیش که جای پدرش را در مقام وزارت دفاع گرفت به طور مستمر همه نیروهای نظامی ناهمگون عربستان را زیر فرمان خود متمرکز کرده است. سال گذشته که استعفای ولیعهد سابق محمد بن نایف را سازماندهی کرد رهبری وزارت کشور را به عموزاده جوان محمد بن نایف منتقل کرد و در عین حال قدرت این وزارتخانه را در حوزه امور امنیتی که پیش از این بر آن سلطه داشت محدود کرد. به طریقی مشابه آخرین رقیب آشکار ولیعهد – یعنی متعب بن عبدالله – در نوامبر سال گذشته به اتهام فساد در هتل ریتز-کارلتون ریاض حبس شد. سمتش را به عنوان ریاست گارد ملی قدرتمند عربستان سعودی از دست داد و جایش را به یک عضو حاشیه‌ای خاندان سعودی سپرد.

اندک شاهزادگانی که توانسته‌اند اهمیت‌شان را حفظ کنند برای رقابت با محمد بن سلمان یا زبیدی سالمندند یا زبیدی جوان. بن سلمان به شکلی روشمند جمع بزرگی از درباریان را که در دهه‌های پنجم یا ششم زندگی‌شان هستند و زمانی احتمال داشت خود را به عنوان مدعیان آینده تاج و تخت ببینند به حاشیه رانده است. از جمله آن‌ها به این افراد می‌توان اشاره کرد:

برادران در قید حیات ملک سلمان این شاهزادگان یا مستقیم و یا از طریق پسران ارشد خود در تمام کشور «شورای بیعت» را زیر سلطه دارند – نهادی که وظیفه‌اش تایید گزینش ولیعهد است. شاهزاده احمد وزیر سابق کشور آخرین برادر تنی و زنده ملک سلمان اخیراً بعد از بگومگو با تظاهرکنندگان در لندن دوباره در خبرها ظاهر شد ولی او هیچ نقش آشکاری در سیاست دربار ایفا نمی‌کند. شاهزاده مقرن کم‌سال‌ترین برادر ناتنی ملک سلمان کارنامه درخشانی دارد – او از جمله خلبان سابق اف-۱۵ بوده و سمت‌های استاندار رئیس سازمان اطلاعات و مدت کوتاهی هم ولایتعهدی را برعهده داشته است – ولی ملک سلمان او را کنار گذاشت چون او را بیش از اندازه مرید پادشاه سابق ملک عبدالله می‌دانست. این که مادر مقرن زن صیغه‌ای است و نه یکی از همسران بنیانگذار پادشاهی سعودی یعنی ابن سعود هم به احتمال زیاد در به قدرت نرسیدن او نقش داشت.

پسران ملک فیصل فقید شاهزاده خالد الفیصل استاندار مکه در ماه اکتبر به عنوان نماینده ملک سلمان نزد رجب طیب اردوغان رئیس‌جمهور ترکیه فرستاده شد. با اینهمه خالد ۷۷ ساله بیشتر مشاور پادشاه تلقی می‌شود نه نامزدی واقعی برای نشستن بر تخت پادشاهی. برادر ناتنی‌اش شاهزاده ترکی – که قبلاً رئیس سازمان اطلاعات و سفیر عربستان در واشنگتن و لندن بوده – در سال‌های اخیر سخنگوی غیررسمی ریاض بوده است اما او هنوز درباره بحران جاری سخنی نگفته است به رغم آنکه (و شاید به دلیل آنکه) هنگام تصدی پست سفارت خاشقجی را به عنوان مشاور رسانه‌ای‌اش استخدام کرده بود. عضو برجسته این شاخه از دودمان پادشاهی سعود الفیصل وزیر خارجه کهنه‌کار عربستان بود که در سال ۲۰۱۵ درگذشت. پدرشان ملک فیصل پادشاه باعزت و حرمتی بود ولی با کنار زدن سلف‌اش به پادشاهی رسید و خود نیز به دست عموزاده‌اش ترور شد – دو انتقال قدرت ناگهانی که ضربه سنگینی به خاندان سلطنتی زد.

شاهزاده‌های جوان‌تر اینها عبارتند از پسران ملک سلمان یا فرزندان پادشاهان و ولیعهدهای پیشین. تنها کسی از میان اینها که اهمیتی دارد خالد بن سلمان برادر کوچکتر محمد بن سلمان و خلبان سابق اف-۱۵ است که سال گذشته در ۲۹ سالگی به مقام سفارت عربستان در واشنگتن منصوب شد. خالد فعلاً برای مشورت به ریاض برگشته است. شماری از عموزاده‌های او به سمت‌های درجه دو در وزارتخانه‌ها و استانداری‌ها منصوب شده‌اند. از جمله خالد بن بندر پسر بندر بن سلطان سفیر سابق عربستان در ایالات متحده که پس از ماه‌ها شکاف دیپلماتیک هم‌اکنون در مقام سفیر عربستان به آلمان برگشته است. چنین اقدام‌هایی را تلاش ولیعهد برای تحکیم رویکرد ظاهراً جوان‌گرایانه‌اش به کشورداری تعبیر کرده‌اند. نه زمینه‌ای برای قدرت یافتن کسانی که منصوب می‌شوند.

نتیجه

ماجرای خاشقجی به گمانه‌زنی در این باره منجر شده است که خاندان سلطنتی عربستان سعودی ممکن است بخواهد محمد بن سلمان را به دلیل سبک اقتدارگرایانه و اقدام‌هایی که افراطی دیده شده به حاشیه براند یا کنار بگذارد. اما هنوز شواهد روشنی در این زمینه در دست نیست. از هر منظر عملی که بنگریم او هنوز آینده پادشاهی عربستان سعودی شمرده می‌شود – که معنایش در عین حال این است که هر زمانی در آینده نزدیک قرار باشد از رقابت بر سر تاج و تخت کنار گذاشته شود. خلاصاً قدرت پدید خواهد آمد. زمانی تصور می‌شد که چشم‌انداز حکمرانی بن سلمان در دهه‌های آینده به معنای ثبات برای عربستان سعودی خواهد بود اما این داوری اکنون به نظر شتاب‌زده می‌آید.

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Unpacking the UAE F-35 Negotiations

فوریه ۲۰۲۲ ۱۵

Grant Rumley

(/policy-analysis/unpacking-uae-f-35-negotiations)

ARTICLES & TESTIMONY

How to Make Russia Pay in Ukraine: Study Syria

فوریه ۲۰۲۲

Anna Borshchevskaya

(/policy-analysis/how-make-russia-pay-ukraine-study-syria)

BRIEF ANALYSIS

Bennett's Bahrain Visit Further Invigorates Israel-Gulf Diplomacy

فوریه ۲۰۲۲

Simon Henderson

(/policy-analysis/bennetts-bahrain-visit-further-invigorates-israel-gulf-diplomacy)

TOPICS

(/policy-analysis/dmkrasy-w-aslah/) دمکراسی و اصلاح

(/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/) عرب و اسلام سیاسی

(/policy-analysis/khlyj-w-syast-hwzh-anrzh/) خلیج و سیاست حوزه انرژی

REGIONS & COUNTRIES

(/policy-analysis/kshwrhay-hashykhlyj-fars/) کشورهای حاشیه خلیج فارس